

**Сейтмуратова Асалбубу Жолдошевна**

Баткен мамлекеттик университетти, окутуучу.Сүлүктү аймактык институту  
Педагогика жана экономика факультети Сүлүктү шаары, Кыргыз Республикасы,

**Сейтмуратова Асалбубу Жолдошевна**

Баткенский государственный университет, преподаватель, Сулюктинский региональный  
институт, Факультет педагогики и экономики  
Сулюкта, Кыргызстан

**Seitmuratova Asalbubu Zholdosheva**

Batken State University, teacher, Sulukta Regional Institute,  
Faculty of Pedagogy and Economics Sulukta, Kyrgyzstan

## **ФРОНТТО ЖАНА КӨМҮР ӨНДҮРҮҮДӨ ЭМГЕГИ МЕНЕН БААЛАНГАН АРДАГЕР**

### **ВETERAN ТРУДА НА ФРОНТЕ И В ПРОИЗВОДСТВЕ УГЛЯ**

#### **THE VETERAN OF WORK ON THE FRONT AND IN THE PRODUCTION OF COAL**

**Аннотация:** Бул макала Улуу Жеңиштин 75 жылдыгына арналып, XX кылымдын орто чениндеги адамзатты дүрбөлөңгө салган, Улуу Ата Мекендик согуш жана анын фашисттик Германияны жеңүүдөгү согуштук операциялар жана ири салгылашууларга арналган. Улуу жеңишти алып келген аталардын бирөө советтик кызыл жоокер, согуштун жана эмгектин ардагери – Саитмуратов Юлдаш атанын басып өткөн ардактуу жолун изилдөө, жаш муундарга жеткирүү, Ата Мекендин ыйыктыгы, аны көздүн карегиндей сактоо керектиги жөнүндө баяндалат.

**Өзөктүү сөздөр:** Ата Мекен, кызыл аскер, согуш, аскердик комиссариат, полк, фронт, жеңиш, көздүн карегиндей

**Аннотация:** Данная статья посвящена 75-летию Великой Победы, потрясению человечества середины XX века, Великой Отечественной войне и ее крупным боевым операциям и победам над фашистской Германией. Изучается жизненный путь одного из участников, принявших великую победу, Советский Красный воин, ветеран войны и труда Саитмуратова Юлдаша, доведения до молодого поколения, о святости Отечества, о необходимости сохранения его как зеницу ока.

**Ключевые слова:** Родина, Красная армия, война, военный комиссариат, полк, фронт, Победа, зеница ока.

**Annotation:** This article is dedicated to the 75th anniversary of the great Victory, to the shock of mankind the mid-twentieth century, the great Patriotic war and its major military operations and victories over Nazi Germany. Studied the life path of one of the participants who took the great victory of the Soviet Red warrior, a veteran of war and labor Seitmuratova of Yuldash, bringing to the young generation about the sanctity of the Fatherland, about the necessity of keeping him as the Apple of his eye.

**Key words:** homeland, the Red army, war, military Commissariat of the regiment, the front, the Victory, the Apple of his eye.

Улуу Ата Мекендик согуш – ар бир советтик жаран үчүн эң эле белгилүү, өтө көп жоготуу, өксүк. Бул согуш совет элинин жашоосун, тагдырын түп-тамырынан бери өзгөрткөн тарыхый негизги учур болуп саналат. Ал өзүнө XX кылымдын 1939-1945-жж. камтып, ары татаал жана ар түрдүү кайгылуу окуяларга жык толуп, эң бир кооптуу, опурталдуу мезгил өтүп, бирок душман капчысынан кол салса да, көп улуттуу совет эли бир жакадан баш, бир жеңден кол чыгарып, кыйынчылык менен жеңишти багындырууга жетишкен. Албетте, ошол жеңиште өзгөчө кыргыз элинин эр жүрөктүүлүгү, балбан баатыр балдарынын кайратмандыгы жана тылдагы элдин бирдиктүү, күжүрмөн эмгеги, берешендиги, камкордугу булар – Улуу Жеңиш үчүн зор роль ойногондугу тарыхтын барактарынан бизге маалым. Улуу Жеңиштин 75 жылдыгында чымырканган эмгектери менен бизге ушундай жарык күндү, жаркын келечекти алып келген өзүбүздүн чоң аталарыбыз, аталарыбыз – катаал мезгилдин каармандары – согуштун катышуучулары жөнүндө айтпай коюуга болбойт.

Саитмуратов Юлдаш 1921-жылдын 5-майында Ош областынын Лейлек районундагы Кулунду селолук советинин Булак – Башы айылында туулган. Атасы Саитмурат, энеси Турдугүл, 4 бир туугандын ортончусу, агасы Дыйканбай, эжеси Чыныгүл, иниси Колдош. Учур талабына жараша ошол эле айылдагы мектептин 7 - классын ийгиликтүү бүтүргөн [1].

1941-жылы 22-июнда Советтер Союзуна немецтик Германия кол салганда, ал 20 жашта гана болгон, СССР Эл Коргоо Комиссариатынын 1942-жылы күзүндөгү аскерге чакыруу Буйругунун негизинде Ош областынын Сүлүктү шаардык Аскердик комиссариатынын Чакыруу комиссиясы тарабынан Катардагы кызматка жарактуу деп табылып, 1-октябрда аскердик бөлүккө жөнөтүлгөн, 1942-жылдын 25-октябрында ал СССР Куралдуу Күчтөрүнүн бириккен танкага каршы коргонуунун № 94 - танкага каршы – Аткычтар артиллериялык полкунда кызыл аскердик Антын берип, “Артиллеристтин” (орудиялык номери 76) кызматын аткарган. Бул полкто 1942-жылдын октябрынан 1944-жылдын апрелине чейин болгон. Талаа (полевая) почтасы **54288**. 1944-жылдын апрелинен 1945-жылдын 15-майына чейин Үчүнчү Белоруссия фронтунун (армиянын генералы И.Д.Черняховскийдин башкаруусундагы) 5-Армиянын №144 Аткычтар Дивизиясынын катардагы Кызыл Туулуу №785 – Аткычтар полкунда “Катардагы аткычтын” кызматын аткарган.

Үчүнчү Белоруссия фронту бул – Улуу Ата Мекендик согуштагы советтик армияларынын оперативдик – стратегиялык бирикмеси. Ал 1944 - жылдын 24-апрелинде түзүлүп, кийинчерээк Батыш фронту деп өзгөртүлгөн. Алгач анын составына 5, 31, 39 жана 1 - аба армиясы, кийинчерээк 2, 11 – гвардиялык, 3, 21, 28, 33, 43, 48, 50 – армиялар, 5 – гвардиялык танкалык жана 3 - аба армиялары кирген [2].

Үчүнчү Белоруссия фронтунун согуштук салгылашууларга жана операцияларга катышуусу: 1944 – жылы Белорусс операциясынын убагында фронт Биринчи Прибалтика фронту менен биргеликте Витебск - Орша шаарларын басып өтүп, согуштук бул армиялар 500 км ге чейинки аралыкта мамлекеттик чек араны көздөй ичине кирип барып, Витебск, Орша, Борисов, Минск, Молодечно, Вильнюс, Каунас ж.б. шаарларды бошотуу менен бирге Чыгыш Пруссиядагы СССРдин мамлекеттик чек араларына чыгышкан. 1944 - жылдын октябрынын башында 39 жана 1 - аба армиялары 1 - Прибалтика фронтунун күчтөрү Мемель операциясына катышып, душмандын Балтика деңизиндеги дасыккан тобун кармап, колго түшүргөн. Октябрдын экинчи жарымында фронттук күчтөрү Гумбиннен - Гольдап операцияларын өткөрүп жүргүзүүнүн натыйжасында кызыл аскерлер Чыгыш Пруссия жана

Түндүк Чыгыш Польшага карай 30 км ден 60 км чейин илгерилеп кирип, Шталлупенен (Нестеров), Голдап жана Сувалки шаарларын алууга жетишкен.

1945 - жылдын январь айынан апрелине чейин Үчүнчү Белоруссия фронту Чыгыш Пруссиянын стратегиялык операцияларына активдүү катышуу менен бирге 13–21-январындагы Инстербург – Кенигсберг операцияларын ийгиликтүү өткөргөн.

Эки фронттун аскерлери терең, эшелондор менен коргонуп 70 – 130 км ге чейин илгерилеп барып, Чыгыш Пруссиядагы душмандын топторунун жолун бууп, Кенигсбергге (Калининградга) карай сапар алышып, 13 – 29 - мартта ал топторду колго түшүрүп Фришес – Хаф булунунан Экинчи Белоруссия фронту менен жолугушкан. 6-апрелден 9-апрелге чейин фронттун аскерлери Кенигсберг үчүн аёосуз, каардуу согуш операциясын жүргүзүп олтуруп, күнү-түнү аракеттенип алга карай умтулуп, мунун натыйжасында Кенигсберг шаарын жана чепти душмандан толук мүнөздө бошотушкан. Ал эми 25 – апрелде Земландиядагы душмандын аскердик отряддарын ликвидациялоону аяктап, жыйынтыгында Пиллау (Балтийск) шаарын жана портту бошотуп алышкан. Кызыл аскер Саитмуратов Юлдаш 1945-жылдын июнь айында 5 - бөлүмдүн №311 - Спасск военный госпиталында оорусуна байланыштуу (ашказандын он эки эли ичегисиндеги жара) дарыланган. Госпиталдык комиссиянын токтому (по ст 33 гр I пр 336-42) согуш иштерине жараксыз деп таанылып, Жеңиш менен, экинчи жагы оору менен үйүнө кайтып келген. Бул илдет менен күрөшүү да оңой болгон эмес. 1946-жылдын 19- октябрь; 12- декабрь айларында Ленинабаддагы областтык ооруканада операция (№822) жасалып, сакайып чыккан.

Фронт 1945 - жылдын 15 - августунда СССР Эл Коргоо Комиссариатынын 1945 - жылдын 9-июлундагы Буйругунун негизинде талаа башкаруусунун кайрылуусунда Баранович аскердик округунун башкаруусунда калыптанган [1].

Фронттун башкаруучулары: Аскердик командачылар: 1944-жылдын 24-апрелинен 1945-жылдын 18-февралына чейин армиянын генералы И.Д Черняховский; 20 - февралдан 26 - апрелге чейин Советтер Союзунун маршалы А.М Василевский; 26 - апрелден 9 - июлга чейин армиянын генералы И.Х Баграмян жетектеген.

Аскердик Советтин мүчөсү: 1944 - жылдын апрель айынан согуштун аягына чейин генерал - лейтенант В.Е Макаров; Штабдын башкармасы: 1944-жылдын апрелинен согуштун аягына чейин генерал – лейтенант, 1944-жылдын августтан генерал – полковник А.П Покровский; Аскердик байланыш башкармасы: 1945-жылдын январынан согуштун аягына чейин аскердик байланыштын генерал-майору, 1944-жылдын августунан аскердин генерал-лейтенанты И.И Буров болгон.

Эмгек жолун 1947-жылдын 26-ноябрында «Сүлүктү-көмүр» транспорттук бөлүмүндө кенже кондуктор кызматынан баштап, жумушчу-түзөтүүчү(07.02.1948-ж), улук жумуш түзөтүүчү(10.04.1953-ж), 1966 – жылдан баштап КПССтин мүчөсү, темир жолдун чебери(03.04.1969-ж), улук темир жол жумушчусу(02.07.1969-ж), 5-разряддагы темир жол жумушчусу (01.07.1971), 5-разряддагы темир жолдун монтеру(01.12.1973), 01.01.1974-жылдан баштап ал иштеген мекеме «Орто Азия көмүр» Пролетарск техникалык өнөр жай башкармалык комбинаты деп өзгөртүлгөн, бригадир, темир жолдун устаты кызматын аркалаган. Ошол эле мезгилде Кольцо станциясынын ТКСтин төрагалык милдетин да аткарган. Көп жылдык үзүрлүү эмгеги үчүн 1975-жылы СССРдин Эмгек ардагери сыйлыгы берилген.

35 жылдык өнөр жайдагы эмгек стажы менен 1982-жылдын 10-январында 61 жашында ардактуу(карылыгы боюнча) эс алууга чыгып[3], коммунист дагы да болсо өкмөт

менен партияга ак кызмат кылайын деп, темир жолдун монтеру кызматында 1983-жылдын 20-октябрдан 1984-жылдын 23-апрелине чейин иштеп, өзүнүн каалоосу боюнча эс алууга чыккан. Өмүрлүк жолдошу Токтомуратова Айхан үй бекеси, экөө 4 уул, 4 кыздын сүйүктүү ата – энеси, алар: Матураим, Эргешбай, Эркинбай, Канпаша, Башарат, Манасбек, Чыныгүл, Асалбүбү.

Алган сыйлыктары:

1. 23 апреля 1945-года За образцовое выполнение боевых заданий командования на фронте борьбы с немецкими захватчиками медалью За отвагу №2021950 (Командир 785 стр. Краснознам. полка подполковник Меркулов 24 апреля 1945-г.);
2. Медаль Пятидесят лет Вооруженных сил СССР (1968);
3. За доблестный труд в ознаменование 100-летия со дня рождения В.И.Ленина (1970);
4. 25 лет Победы в войне 1941-1945-гг;
5. Победитель соцсоревнования (1974);
6. За долголетний добросовестный труд СССР Ветеран труда(09.05.1975);
7. Участники войны 30 лет Победы в Великой Отечественной войне 1941-1945-гг.(1975);
8. Победитель соцсоревнования (1976);
9. Участники войны 40 лет Победы в Великой Отечественной войне 1941-1945-гг (1985);
10. 70 лет Вооруженных сил СССР (1988) жана “Отечественная война” монетный двор №1573690 төш белгилеринин ээси.

Эмгек китепчеси боюнча: 1955-жылы 27-августта өнөр жайдагы өндүрүүнүн нормаларын аткаргандыгы үчүн «Алкыш» жарыяланган; 1961-ж 7-ноябрда «Алкыш»; 1964-ж 29-августта Баалуу белектер менен 1974-жылы «ЗА3 969» маркасындагы автомашинасы ж.б. белектер менен сыйланган. 1975-жылы 31-августта Шахтерлордун күнүнө карата сүрөтү Ардак тактага илинген (Пр.27.081976); 1976-77-жж. акчалай сыйлыктар менен; 28.01.1981-жылы 10-беш жылдыктагы социалисттик мелдеште жогорку көрсөткүчтү көрсөткөндүгү үчүн баалуу белектер жана “Ударник 10-й пятилетки” төш белгиси менен сыйланган (Пост №8 от 28.01.81) [3]. Бир нече жолку ККП(б) Сүлүктү шаардык кеңешинин съездинин делегаты.

Ардагер бош учурунда Токтогул Сатылгановдун ырларын, “Жаныш-Байыш” поэмасын, Советтер Союзунун маршалы А.М.Василевскийдин “Бүт өмүрлүк ишим”, “Миң бир түн” чыгармасын ж.б. адабияттарды көп окучу. Ардагердин сүрөтү Кулунду Айылдык кеңешиндеги “Улуу Ата Мекендик согуштун катышуучуларына” арналган Ардак тактада такай(1992-ж.чейин) илинип турган.

Өмүрү кийинки муунга өрнөк, өз элинин патриоту, улуу – кан жолду басып өткөн ардагерди 1991-жылдын 14-октябрындагы шум ажал уул-кыздарын терең кайгыга салып, 70 жашында арабыздан алып кетсе да, анын урпактары сыймыктануу менен калган өмүрүн улантып келе жатат.

Жыйынтыктап айтарым өз элинин патриоту, ушундай даңктуу жолду басып өткөн инсанды кийинки муунга жеткирүү менин перзенттик парзым деп ойлоймун.

#### **Колдонулган адабияттардын тизмеси:**

1. СССР Военный билет Министерство обороны НТ №1878542 Саитмуратов Юлдаш 19 апреля 1965 г.
2. Материал из Википедии – свободной энциклопедии 11 декабря 2018-г. по теме: Категория: Документы.
3. СССР Трудовая книжка Саитмуратов Юлдаш 21.12.1951 г.

**Рецензент: т.и.д., профессор Курбанова Н.У.**